

gooide. De echo van die kritiek treft men aan in een aantekening die een vooraanstaand Nederlands handelsman eind oktober '42 in Batavia maakte – na vermeld te hebben dat enkele Europese meisjes die bij een spoorwegovergang stonden te wachten om krijgsgevangenen die per trein naar Tandjong Priok werden gevoerd, toe te zwaaien, door inheemsen (kennelijk mede onder invloed van de Japanse propaganda) waren uitgescholden ('*Mampoes, andjing Blanda!*', 'Val dood, Hollandse hond!'), vervolgde hij: 'Wel een lief volk, deze onze Rijksgenoten . . . Wat denkt de gebaarde 'vader van de Indonesiërs' (van der Plas had een baard) 'in Amerika of ergens anders, waar hij zich schielijk in veiligheid stelde toen er iets aan de stuiters kwam, van zijn kinderen?'¹

Ook in de groep vooraanstaanden waarmee hij vertrokken was, wekte van der Plas weerstanden. Men kon zijn werk- en geestkracht waarderen (hij had zijn tweede vrouw en een dochter uit zijn eerste huwelijk in Batavia moeten achterlaten en vernam in '43 dat zijn enige zoon als illegaal werker in Nederland was gefusilleerd²), men kon bewondering hebben voor zijn vele talenten en speciaal ook voor zijn kennis van de inheemse samenleving (van vrijwel alle Indonesische figuren die in de uitzendingen van Radio Djakarta genoemd werden als personen die nieuwe bestuursfuncties hadden aanvaard, kende hij achtergrond en levensloop) en zich toch afvragen of hij niet te grillig was in zijn reacties. 'Van der Plas was te geniaal om op te bouwen', zei van Starckenborgh ons in '61³ – van Mook noemde hem toen 'een briljante figuur, vol fantasie, een groot magiër met grote geestelijke gaven, . . . zeer eerzuchtig en een slecht administrateur.'⁴ Over van der Plas' slordigheid werd algemeen geklaagd en er waren nog méér bezwaren tegen hem: 'hij overdreef alles', zei van Hoogstraten ons. 'Ik vond hem wild, onbeheerst en stokerig. Bij voorkeur hoorde hij mensen over elkaar uit.'⁵ Dr. Honig, de uitgeweken directeur van het Instituut voor Rubberonderzoek, noemde hem jegens de Enquêtecommissie 'het type van de fantasierijke figuur, zó fantasierijk dat hetgeen hij 's morgens met vuur verdedigt, 's middags met evenveel

¹ C. D. Ricardo: '*Andjing Blanda*' (28 okt. 1942), p. 3 (IC, 30 933). ² Die zoon, student aan de Technische Hogeschool te Delft, was gearresteerd als lid van de sabotagegroep-Pahud de Mortanges; het bericht van de executie deed van Mook aan van der Plas schrijven: 'Alleen het feit dat wij kunnen doorvechten kan vergoeden wat wij verliezen en verloren hebben' (brief, 18 juni 1943, ARA, Coll.-van der Plas, B 8), waarop van der Plas o.m. antwoordde: 'De slag trof zwaarder dan anderen vermoeden kunnen en de wond knaagt steeds meer.' (brief, 24 sept. 1943, a.v.) ³ Van Starckenborgh, 23 okt. 1961. ⁴ Van Mook, 8 nov. 1961. ⁵ Van Hoogstraten, 22 april 1958.